

Bohinj¹ in Triglav²

Dr. Miha Tušek

Prevod: Jože Dolenc

O rojaku iz Selške doline, zdravniku in občasno tudi prevajalcu dr. Mihui Tušku, Prešernovem sodobniku in sotrudniku pri Kranjski Čbelici, piše dr. Branko Berčič v Loških razgledih št. 9/1962 med drugim tudi naslednje:

"Dr. Mihael Tušek (1803–1843), zdravnik, doma iz Martinj Vrha, sodelavec Kranjske Čbelice, je l.1833 objavil prevoda Schillerjeve in Bürgerjeve pesmi, ki pričata o tem, da je imel prevajalec mnogo posluha za pesniško obliko in jezik. Razen opisa hoje na Triglav pa Tušek na literarnem področju kaj več ni ustvaril." Tako Berčič v LR.

V kroniki šole v Martinj Vrhu po letu 1900 pa Langerholc, župnik s Sv. Lenarta in ekskurendni³ učitelj v Martinj Vrhu, piše naslednje:

"Rojen je bil dne 26. sept. 1803 na št. 8 (zdaj št. 3) v Megušnici. Oče je bil Tomaž, mati Mina roj. Megušar, krstil ga je v Selcih kaplan Franc Veriti. Dr. Mihael Tušek je bil mestni zdravnik v Ljubljani, kjer je umrl l.1843.⁴ Pokojni se je oglasil kot slovenski pisatelj v IV. zvezku "Čebelice" s podpisom dr. T-k. Pisal je tudi v nemškem jeziku v "Illyr. Blatt", na pr. "Die Woche in und der Triglav". Pokojni Josip Marn, izdajatelj "Jezičnika", pravi, da se o njegovih spisih sme reči po sršenovo prav iz istega zvezka "Čebelice" str. 63: "Kakor stari tiči, / zapojo mladiči." Ako je sodba preojstra ali ne, ne morem soditi."

Za osvežitev spomina naj po dr. Berčiču iz iste številke LR povzamem le še to, da je bil Tuškov soletnik v Železnikih rojen Jernej Levičnik, duhovnik na Koroškem, takisto sodelavec Kranjske Čbelice in vnet Prešernov častilec, kljub temu da ga je Prešeren hudomušno ošvrknil z znanim epigramom o Lesničnjeku in Levičnjeku.

Na svoji poti so člani odprave naleteli na več kot {estdeset rastlin, ki jih je poimenoval le z latinskimi imeni, in znašel sem se v slepi ulici, iz katere sem našel izhod šele po zlata vrednem nasvetu Marjete Dolenc, žene pokojnega bratranca Miša, in obrnil sem se na zdravnico in profesorico dr. Darinko Sobanovo, izborna in izredno zanimivo sogovornico, o kateri njeni nekdanji študentje medicine in kolegi vedo izrekati samo pohvale in zahvale z obvezno pripombo: Stroga je pa bila ...! A ne le to! Z avtorjem tega potopisa jo namreč družijo strastna ljubezen do rastlin in rada mi je priskočila na pomoč pri razvozlavanju latinskih imen. Ker jih je za tale uvod

*malce preveč, jih raje prihranim za dodatek temu sestavku in prof. dr. Sobanovi na tem mestu izrekam zahvalo za trud, ki ga je z velikim žarom vložila tako v prevod latinskih imen kot tudi v lektoriranje pričujočega besedila. Obenem me je opozorila še na to, da je prevod Tuškovega potopisa izpod peresa Josipa Westerja izšel že daljnega leta 1934 v Planinskem vestniku. Članek sem našel in ugotovil, da gre za nepopoln prevod z uvodom in vmesnimi komentarji. Latinska imena rastlin je pustil vnemar in jih tudi ni navajal ali celo poslovenjal. Le pri sleču (*Rhododendron hirsutum*) in špajki (*Valeriana montana*) je Wester napravil izjemo. V svojem uvodu je napisal tudi, da je M. Tušek menda imel govorno napako (jecljal je), zaradi česar za duhovniški stan ni bil primeren, in odpravil se je na Dunaj študirat medicino.*

Že dolgo sem se ubadal z mislijo, da bi se odpravil v Bohinj in se, če bi bile razmere ugodne, povzpел na vrh Triglava. Ko se je po koncu epidemije gripe (tevilno bolnikov zelo zmanjšalo in se je za takšno potovanje bližal najugodnejši čas, sem se le tega lotil. Ob predpostavki, da bi me službene obveznosti lahko še bolj odvrčale od takšnega podviga, sem se ga brez odlašanja trdno odločil opraviti. Nadvse zaželena sopotnika sem našel v g. dr. med. Rajmundu Welzerju in uradniku uprave ilirske obrtniške zbornice, g. Vincencu Sevniku.⁵ Čeprav je bil slednji voljan obiskati le Bohinj, naju je kljub temu pogumno in vztrajno spremljal prav na vrh Triglava. Potem ko smo se oskrbeli z več inštrumenti, potrebnimi za znanstvena opazovanja, smo 15. julija 1833 ob 5. uri zjutraj v lepem vremenu pričeli potovanje.

Že okrog 11. ure dopoldne, ko smo se bližali Železnikom, nas je presenetil dež, ki je neprekinjeno padal kar 24 ur. Rudnik železa v Železnikih,⁶ ki je bil pred nekaj desetletji še v polnem razcvetu, pojema iz dneva v dan. Obiskali smo talilne peči, kjer so ravno talili rudo. Največ je rjave in rdeče rude, ki sta najslabši sorti. Ruda prihaja iz okoliških hribov. Več rudnih jam se nahaja na severno od Železnikov vzpenjajočem se, 5263 čevljev⁷ visokem Ratitovcu.

Kljub zelo močnemu dežju smo nadaljevali pot v Sorico po dolini, ki je z obeh strani obdana s strmimi hribi in mestoma tako ozka, da so morali, če so hoteli speljati pot ob reki Sori, skalne pečine celo razstreliti.⁸ Vidimo lahko ta skalni masiv, ki štrli

daleč nad pot. Cesta vodi do hribovja, ki se Bohinju priključi z južne strani, in na teh južnih obronkih leži vas Sorica. Do nedavna so cesto nameravali potegniti vse do Sorice, toda zdaj je prevozna zaenkrat le po ravnini, od koder potrebujemo še slabo uro, da čez hrib prispemo v Sorico. Tam nas je gostoljubno sprejel župnik, g. J. Hudovernik, pri katerem smo zaradi neprijaznega vremena ostali tudi čez noč.

V tej vasi, ki je vse naokrog obdana s slovanskim življenjem, se je nemška govornica obdržala skozi stoletja. Tako kot Soričani so tudi prebivalci manjših okoliških vasi, ki tudi izhajajo od nemških prišlekov, nekdaj govorili nemško, le da zdaj nihče od njih več tega ne govori in ne razume.⁹ Soričani imajo mnogo lastnih izrazov ali pa čisto nemške besede izgovarjajo na samosvoj način, tako da jih tudi Nmec zelo težko ali celo nič ne razume. Najbolje govorijo starejši možje, ki so imeli več opravkov z okrajno gosposko. Čeprav Soričani med seboj govorijo le nemško, vsi razumejo tudi kranjsko, zaradi česar povezujejo nemške in kranjske izraze v en stavek, kot je npr. tale znani: "Fufzehn Petizen mochen pétrajnsh."¹⁰

Soričani se preživljajo z živinorejo in poljedelstvom, ne poznajo¹¹ pa vozov. Iz kraja v kraj znosijo vse na glavah ali plečih. Z vozom tudi ne bi mogli navzdol v Železnike, niti v Bohinj ali na Goriško, ker ni ustreznih prevoznih poti. Zdravstveno stanje vasi Sorica je zelo podobno tistemu iz Bohinja, o čemer bo govora kasneje.

16. julija ob 8. uri zjutraj smo kljub nenehnemu

dežju nadaljevali pot. G. kooperator Fr. Uršič je bil tako prijazen, da nas je preko Soriške planine spremljal vse do Bistrice. Ker se je nekako izmaknil naši zahvali za dolgo in težavno pot, mu jo naknadno izrekamo na tem mestu. Vzpenjali smo se po kamniti in zelo strmi poti. Levo in desno so se kazale navpične in gole skale, ki so bile zgoraj prekrte z dehtečimi travami, na nekaterih mestih so rasle tudi smreke. Po eni uri smo prispeli na velik planinski travnik (planino), ki predstavlja gorsko dolino ali gorski preval; z obeh strani se dvigajo visoke gore, desno Tonderškofel, levo Lajnar, z vrha katerega bi bil zagotovo lep razgled. Na tej planini, ki je visoka približno 650 sežnjev¹² smo zapazili rastline vseh vrst; le ta nenehni dež in naša namera, da se bomo ukvarjali predvsem z rastlinstvom Triglava, sta nam preprečila poglobljene raziskave. Čisto mimogrede so pritegnile našo pozornost naslednje: zvončica, škotska lilija...¹³

Zavoljo nizkih oblakov, ki so nas obdajali, Triglava nismo mogli videti. Od tod smo sestopali po precej dolgi poti skozi gozd. Končno smo prispeli iz območja oblakov in pred nami je še precej globoko ležala Bohinjska dolina, vse naokoli obdana z visokimi planinami, katerih vrhove so zakrivali oblaki in jih zatorej nismo mogli videti. Bohinjska dolina se razprostira v smeri od jugovzhoda proti severozahodu, dolga je več kot štiri in široka blizu poldruge ure hoda. Od vzhoda in vse do jezera deli dolino manjši greben na manjšo Zgornjo in večjo Spodnjo (Bukovo) dolino. Lep pogled nam nudi Sava Bohinjka, ki se vije skozi Spodnjo dolino. Pričenja se tukaj v Bistrici, ležeči ob vznožju Črne prsti in planine za Liscem, ki ju botaniki izredno cenijo.

"Spod Lisca skaka Bistrica, / pevska se vnema iskrica – itd."¹⁴

Prehoditi smo morali še dolgo in utrudljivo pot, da smo končno dosegli ravnino. Ko smo se bližali Bistrici, smo z leve ugledali gost dim. Povedali so nam, da tam stoji plavž barona Zoisa. Po prihodu na Bistrico smo zavili v gostilno pri Mihi, kjer smo naročili kosilo. Postrežbe, kakršne smo vajeni v

glavnem mestu, v Bohinju pač nismo iskali, a smo bili z njo kljub temu zadovoljni.

Proti poldnevu je dež ponehal in nebo se je počasi jasnilo. Okrog štirih popoldne smo čez že prej omenjeni greben¹⁵ šli v Zgornjo dolino, kjer leži vas in župnija Srednja vas. G. J. Kumer, župnik v Srednji vasi, čigar gostoljubnost nam je bila znana že od prej, nas je po bratsko sprejel. G. kooperator¹⁶ Gašper Kankel, naš nekdanji sošolec, se nam je ponudil za spremljevalca na planinski turi ter nam obljubil vsestransko podporo v besedah in dejanjih. Iskreno moram priznati, da smo uresničili svoj cilj, namreč vzpon na Triglav, v prvi vrsti po zaslugi tega gospoda.

Naslednji dan smo namenili izletu k izviru Save Bohinjke, ki se vse do izliva v jezero imenuje Savica, dva dneva kasneje pa vzponu na Triglav. Zvečer je padlo še nekaj dežja, zato smo bili nad vremenom še malce bolj zaskrbljeni.

17. julija smo imeli krasno vreme. Potem ko je bil g. kooperator pri Sv. Janezu ob jezeru bral ob šestih še jutranjo mašo, smo se, preskrbljeni s kruhom in vinom, vkrkali v čoln, da bi se po jezeru prepeljali do Savice. Čoln, zgrajen iz z žebli zbitih desfk, je bil zelo lahko plovilo. Najeli smo dva moška, ki sta veslala preko jezera in potem še nosila naše stvari. Jezero je dolgo kakšno uro in široko pol ure vožnje in po meritvah častitega stolnega župnika Clementinija na dveh mestih 40, na enem pa 30 sežnjev globoko.¹⁷ Torej je globlje kot Blejsko in Cerkniško jezero. Po površini je jezero po geometrični meritvi veliko 560 juter, 842 kvadratnih sežnjev.¹⁸ Če ni vetra, vlada na jezeru in ob njem praznična tišina, le tam, kjer izvira Savica, popotnika sprejme gromovito bobnenje slapu. Drugače ni bilo slišati niti najmanjšega glasu, le iz daljave se je oglašala kukavica.¹⁹ Videli smo planinskega orla, kako je v drznih zavojih počasi jadral nad jezerom z ene gore na drugo. Najlepšo predstavo pa je nudila mirna jezerska gladina. V njej vidimo celotno slikovito okolico s čudovitimi barvnimi odtenki. Zelena barva je imela še nekaj posebej nepopisno prijetnega. Videli smo dvojno

nebo, enega nad nami, drugega pod nami; počutili smo se, kot bi prosto lebdeli v Božjem svobodnem zraku. Levo na bregu v tihi samoti vidimo cerkvico Sv. Duha. Če bi na sredi jezera ustrelil iz samokresa, bi slišal zelo močan dvojni odmev in tudi večkratnega, a manj razločnega. Vzrok temu pojavu je v tem, da se zvok odbije od golih apnenčastih pečin, ki so na obeh nasprotnih bregovih zelo strme, ponekod celo navpične in visoke do oblakov. Lahka barčica, ki sta jo gnala krepka veslača, je hitela po mirni gladini, vendar smo do ustja Savice prispeli šele po eni uri. Vstopili smo v samotno, divjo pokrajino. Le nekaj kopic sena, ki so stale tam, je pričalo, da je dolina kljub temu sem in tja objudena. S kamenjem posejani travniki, bukov in smrekov gozd so se izmenjavali z nerodovitnim apnenčastim gručcem, ki se nenehno vali s planin. Pot do izvira t. i. Male Savice je, če ne upoštevamo malih vzpetin, ves čas ravna in zelo kamnita, toda za hojo in jahanje sorazmerno udobna. Potem ko smo Savico nedaleč od izvira prečkali po preprosti brvi, smo šli po zelo strmi stezi še kakšne pol ure skozi bukov gozd. Ko pa ta steza, na kateri so v več letih na posameznih mestih postavili stopnice, postane zares težavna, smo naenkrat na cilju. Pred seboj ugledamo na kamen pritrjen in z nadstreškom pokrit spomenik iz belega marmorja, ki ga je dal v Bohinjsko Belo izklesati in semkaj z velikimi napori postaviti častiti baron žiga Zoisa v čast avstrijskemu nadvojvodu Janezu, z datumom 8. julija 1807:

Pozlačen napis

Joanni Archi-Duci Austriae
Geognostae
Originis calcarei: Alpini scrutanti
Ad fontem Savi
VIII. Iduum Julii MDCCCVII
D.D.D.
Zoisa Metall, Bohinens, Cultor

Leonhard Kelbel is Bohinske Bele vsekal

so pobalinski pastirji precej poškodovali. Ves kamen je prekrit z imeni ljudi, ki so obiskali ta kraj. Najdemo pa lahko tudi napisana imena gospá in gospodarjev, ki se jim o Savici prej še sanjalo ni. Pred kamnom stoji miza, okrog katere so na vodilih postavljene klopi.

Z vso dolžno hvaležnostjo se prijatelj narave spominja onega, ki je vse to pohištvo semkaj postavil. Kmalu bi si pa smeli zaželeli, da le-tega niti ne bi bilo, kajti slabo stanje vedno bolj grozi s priložnostnim zlomom noge ali kakšno drugo nezgodo. V neposredni bližini kamna rastejo lanolistna zvončica, panonski svišč, spomladanska resa in pozidna sadrenka.

S tega mesta najbolje vidimo slap Savice. Visoko zgoraj iz skoraj navpične gole skalnate stene pride na svetlo in pade 35 sežnje²⁰ globoko, razpenjena s strahovitim bučanjem v majhen tolmun (jerin) in prši več kot 30 korakov naokoli. Okrog devetih, ko sonce obsije razpenjene valove, lahko okrog njih vidimo lepo mavrico. Popotnikom, ki jih v ta konec pripelje želja, da bi občudovali vzvišeno naravo v njeni lepoti ter ji prisluhnili, svetujemo, naj semkaj zaidejo v jutranjih urah in njihov trud bo dvojno poplačan. Poleg kristalno čiste vode mora vsak opazovalec občutiti še temperaturno razliko. Medtem ko termometer pri spomeniku kaže 19 °R,²¹ pade nad vodo v tolmu v nekaj minutah na borih 6 °R. Če to vodo pijemo, imamo občutek, kot bi imeli v ustih sneg ali led. Zatorej prekomerno pitje odsvetujemo, še zlasti tistim, ki jih dajejo težave v prsih.

Slap Savica skupaj z vso okolico ima nekaj tako lepega in vzvišenega, česar združeno ne najdemo zlahka daleč naokoli. Prav čudimo se lahko, kako se ni našel še noben slikar, ki bi vse to upodobil. Hiše, svetišča, palače si na slikah lahko ogledamo vsak dan, a najčudovitejših in najvzvišenejših del božanskega Stvarnika, ki jih vsakdo, ki jih ugleda, občuduje in s strahospoštovanjem opazuje, pač ni mogoče naslikati.

Od tod naprej ni več mogoče, zato nas čaka le povratek na Bohinjsko jezero, od tam pa v pogorje.

Vsepovsod kipijo v nebo nepreahodni skalni masivi. Lahko bi rekli, kot da je več sto nadstropij naloženih eno na drugem. Nad in za temi skalnimi masivi se po Hacquetovem opisu razprostira šest ur dolga dolina in glede tega si dovolim navesti nekaj njegovih besed: "Gola skalnata dolina v višini gorske verige, kakršne v svojem življenju še nisem videl." Ob tej priliki sem si zaželel pesniške družbe; prepričan sem, da bi "prebujanje sveta iz najzgodnejšega jutra opeval na najbolj občuten način".

Od Savice pridemo naprej s plezanjem po skalah v ono dolino po stezah, ki jih poznajo le gamsi in njih lovci. V omenjeni dolini je sedem jezer in iz enega izmed njih naj bi izviral a Savica, le da družčina ob pogledu na v nebo kipeče skale ni kazala nobenega navdušenja, povzpeli se po njih. Torej smo morali popustiti ter opazovanje in občudovanje srhljive pokrajine prepustiti drugim prijateljem. In tako smo se vrnili nazaj v Srednjo vas, ozirajoč se na skalne pečine.

Ostanek dneva, kot tudi naslednje dopoldne, je bil namenjen pripravam za vzpon na Triglav. Iskali smo vodnika. Najbolj bi nam ustrezal Anton Kos, ki je doslej že vodil vsako večjo odpravo in se je tokrat zdaj z nami že triindvajsetič povzpel na Triglav. Ker si je s prekomernim pitjem žganja žal uničil zdravje, naj se ne bi več smel tako pogosto odpravljati v hribe. Želeli smo še njegovega sina Jakoba, a je bil zaposlen daleč gori v planinah, in če bi ga hoteli imeti, bi morali nanj čakati vsaj dva dneva. Naš drugi vodnik je bil Jakob Soklič, možakar v najlepših letih, ki je pot tudi že večkrat opravil. Poleg njiju je kot nosač šel še mežnar iz Srednje vasi, Matija Zupanc. Plačilo, kakršnega zahteva vsak vodnik, je 5 goldinarjev.²²

Okrepčani z dobrim kosilom in preskrbljeni s hrano in pijačo smo 18. julija proti drugi uri popoldne odrinili iz Srednje vasi. Dan je bil topel, nebo jasno, le sem in tja se je pokazal kak oblak. Pot je vodila strmo navzgor, a je po kakšni uri hoda postala zložnejša ter nas vodila preko več planin (Lom, Uskovnica, v Čiperjah). Na zadnji smo si odpočili. Trava je bila zelo visoka; letos je očitno niso

niti popasli niti pokosili. Z leve strani smo zaobšli goro ter prispeli v gozd (na planino) Trstje, kjer smo videli velike smreke in bukve. Našli smo dva studenca z odlično vodo in nedaleč odtod še enega, katerega voda pa ima zelo slab okus, a je na žalost nismo uspeli natančneje raziskati. Tod smo najprej našli dlakavi sleč in gorsko špajko. Prvi je opozarjal nase z grmičevjem, ki ima v času cvetenja lepe rdeče cvetove, druga pa s prijetnimi aromatičnimi dišavami, ki jih oddaja naokoli. Znano je, in o tem smo se ponovno prepričali, da ta cvetlica oddaja mnogo močnejši in prijetnejši duh, če raste na visokem hribu, kot če bi rasla nekje v dolini.

Potem ko smo prečili globoko grapo, po kateri teče hudournik Mostnica, ki izvira iz snežnih in ledenih gmot in dere preko apnenčastega grušča navzdol, smo prišli pod jugovzhodno pobočje Tosca. V Hermannsthal v svojem izvrstnem opisu ture na Triglav imenuje to goro Tolst in ime po zagotovilu g. prof. dr. Zupana izpelje iz pridevnika tolst-a-o. Ne moremo si kaj, da bi to razlago imeli za napačno, ne da bi hkrati navedli tudi pravilno. Po kranjskem načinu pisanja ga izgovarjajo kot Tosec ali Totic - Tosarc, redkeje Twarsc.²³ Primerjamo lahko še z *Latowarzem (morda Tošč?)*, hribom nad Polhovim Gradcem. Sicer smo pa menili, da izvor imena v besedi tolst, debel, gori prav tako malo ustreza kot kateri koli drugi gori.²⁴ Na Tosc smo imeli dve uri strme in naporne poti, ki je na začetku vodila skozi gozd, ki se je zgoraj končeval z rušjem.

Kakšne pol ure smo se še vzpenjali po neporaščeni gori, dokler nismo prispeli do višine, s katere lahko po ravnem pridemo na Velo polje,²⁵ držec se smeri levo okoli Tosca. Tosc krasi najčudovitejše rastlinstvo in bi ga glede tega mirno postavili ob bok Črni prsti. Le škoda, da smo bili s časom tako na tesnem. Raziskali in določili smo naslednje rastline: gorsko špajko, srčastolistno mračico, alpski zvonček, Zoisovo zvončnico, repuš, Kochov svišč, spomladanski svišč, cirmet, alpski pečnik, alpski lan, živorodni dresen, dlakavi sleč, slečnik, premenjalnolistni vraničnik, skorjasti kamnokreč, okroglostni kamnokreč,

brezstebelno lepnico, gorsko sreteno, gorski mak, navadno orlico, alpski srobot, omejelistno in gorsko zlatico, navadno pogačico, materino in planinsko dušico, vretenčasti ušivec, okroglostni grenik, navadno šparnico, trpežno srebrenko, gozdno krvomočnico, grenko grebenušo, alpski ranjak, navadno arniko, planiko, planinski pelin, črnikasti žafran, dvocvetno vijolico, dehteči kukovičnik in navadni rožni koren.

Končno smo z neke vzpetine, oddaljeni še kake četrte ure, ugledali tesno pod Triglavom ležeče Velo polje, kjer smo se nadejali najti prenočišče. Zaslišali smo mnogozvočje kravjih zvoncev in prešerno ukanje vrlih planinskih pastirjev. Jelo se je mračiti. Potem ko smo še prečkali dvoje velikih snežišč s snegom, nakopičenim v globokih grapah, smo končno prispeli do prenočišča. Velo polje leži na precej veliki zeleni ravnini v kotlasti dolini, ki jo obdajajo Triglav, Tosc, Mišelj vrh in še nekaj nižjih gora. Tod smo srečali govedo, koze in ovce, vsega skupaj okrog 360 glav. Na splošno male živali niso kazale niti najmanjšega strahu pred nami. Koze so se sprehajale prav med nami; bile so med njimi celo take, katerih drzna požrešnost je kar predvidevala naš botanični ulov. Če smo hoteli z njimi opraviti, smo jim morali vračati kar milo za drago.

Na Velem polju je petnajst koč, v katerih prebivajo pastirji le šest tednov preko poletja. Te lesene koče so dolge 3 do 4 sežnje, široke kak poldrugi seženj in le kak seženj visoke. Večje so predeljene v dva dela. V prednjem delu kurijo, da bi se ob ognju ogreli, skuhalo hrano in posušili premočena oblačila. Ob stenah so tri ali štiri police. Mize tu ne boste našli. Na eni strani je nad tlemi po dolgem pripravljeno ležišče, kakšne 4 čevlje visoko. Podobno ležišče je postavljeno prečno tudi v zadnjem delu, kjer poleg mleka, sira in masla hranijo tudi gospodinjsko posodo. V eno takšnih koč, zagotovo eno med najboljšimi, sta nas nastanila naša vodnika. Pastirji so šele ta dan prišli na Velo polje; en dan prej bi tu ne srečali žive duše. Ker se je že stemnilo, smo se kajpak takoj preselili v kočjo in posedli k ognju tesno drug ob drugem ter se

okrepčali z jedačo in pijačo. Koča je bila z vsemi nami že preveč natrpana, kajti poleg naše odprave so se v tesnem prostoru prednjega dela znašli še trije domovalci kočje in poleg njih še dva izredno živahna pastirja. Razgovarjali smo se o tem, kako lahko dvanajst ljudi dobi zadosti prostora. Še tega nismo zapazili, kako slab zrak je v koči. Veter je pihal kar skozi stene. Domačini so bili iz dveh različnih družin, starejša ženska iz ene ter oče in hči iz druge. Oče Primož Sodja je bil krepak možakar pri kakih štiridesetih; devetnajstletna hči Mina je veljala za eno najbrhkejših planšaric. Živahni pogovori in veseli podeželski dovtipi so nam krajšali večer.

Pogovor se je sukal okoli več reči. Med drugim smo skušali izvedeti, katere divje živali živijo na tem področju. Zagotavljali so nam, da so tu tudi medvedi, ki med čredo včasih naredijo pravi pokol, gamsi, ki se v tropih preganjajo po nepristopnih hribih, beli zajci, kakršne lahko srečamo le v najvišjih švicarskih in tirolskih Alpah ter v severnih polarnih deželah, lisice, ki pa sem gor le redko ubežijo pred zasledovalci, planinski orli, ki gnezdiijo le na visokih pečinah, ter divji petelini.

"Se bomo končno spravili spat?" smo se okrog enajstih pričeli spraševati. Prebivalci kočje so nam prepustili svoja ležišča. Toda kakšna so le-ta bila! Na leseno podlago so nastlali prejšnji dan nakošeno vlažno travo in čezno razprostrli grobo platneno rjuho. Kakor koli smo bili že utrujeni in spanca potrebni, pa nam zaradi neudobnih ležišč, cele vojske bolh, nenehnega pozvanjanja zvoncev in meketanja koz spanec ni in ni legel na oči. Okrog enih smo spet vstali, se usedli k ognju in tam spet kaki dve uri preždeli v pogovorih. Meščani in meščanke, neprestano nezadovoljni v svojem preobilju, naj pridejo prebivat za nekaj časa na Velo polje; vrnili bi se mnogo zadovoljnejši.

Ob treh smo pozajtrkovali mleko in kruh, najstarejši vodnik pa je zaužil svojo merico žganja. Okrog pol štirih, ko se je začelo svitati, smo odrinili z Velega polja. Nebo je bilo jasno, le vrh Triglava je občasno zakril oblak, ki je kmalu tudi odplaval naprej. Ravnina na Velem polju je bila prekrita s

slano; za ta čas, 19. julij, vsekakor pozornost zbujajoč pojav. V dolini tik za Velim poljem stoji še nekaj smrek. Više zgoraj nismo videli nobenega drevesa ali grma več. Pot je šla naravnost navzgor in bila vseskozi zelo strma. Na začetku smo hodili slabo uro po zelo slabi stezi; ko smo se ji umaknili na levo, smo se morali vzpenjati po zelo strmi senožeti naravnost navzgor. Poleg nekaj rastlin, ki smo jih videli že na Toscu, smo postali pozorni še na naslednje: gorsko mastnico, avrikelj, panonski svišč, nizki svišč, belo čmeriko, črnobino in črno murko.

Više ko smo se vzpenjali, redkejša je postajala zelena trata in vse več je bilo peska ter grušča. Na veliki površini, pokriti s peskom in majhnimi kamni, smo zapazili skalno gmoto, katere težo smo ocenili na kakih 500 stotov.²⁶ Njena zunanost je pričala o tem, da se je nekdanj odtrgala z višjega področja in treščila navzdol. Našli smo nekaj koscev romboedrično kristaliziranega kalcita, pri katerem smo našli celo prelivajoče se dele. Čim više prihajamo, tem pogosteje se nam kažejo vedno večja snežišča in ledišča. Dokler jih ne obsije sonce, so trda in gladka kot led; ko jih ogrejejo sončni žarki, se sneg zmehta in ko stopamo po njem, se nam ugreza za palec ali dva. Le ko se približamo robu snežišča, se nam včasih udre vse do bokov, kajti zemlja pod snežiščem že jemlje sneg. Navezali smo si dereze, a ker so se nam zazdele pretežke in preveč neudobne, smo jih brž sneli. Naša vodnika sta jih imela že od Velega polja in jih obdržala vse do povratka.

Prišli smo do kraja, kjer se nam je odprl razgled na vzhod in severovzhod. To je približno na polovici višine med Velim poljem in Triglavom. Medtem ko se je en del družine zabaval tako, da je valil večje skale v dolino, so drugi opazovali nizke rastline, rastoče sem in tja med kamenjem, med katerimi omenimo naslednje: triglavsko neboglasnico, nizki svišč, alpsko madronščico, pirenejski kamnokrask, Wulfenov grobelnik, čvrsti šaš. Pri vzponu smo jih lahko opazovali vse do kraja, kjer o vegetaciji ni bilo nobenega sledu več.

Če Triglav opazujemo z južne ali jugovzhodne smeri, ga lahko primerjamo z naslonjačem. Srednji, najvišji vrh predstavlja hrbtno oporo, ostala dva stranska vrhova pa opori za roki. Eden od obeh vrhov se vleče proti vzhodu in se imenuje Mali Triglav. V sredini pred najvišjim vrhom je globel,²⁷ ki jo imamo lahko za sedalo velikega naslanjača in kjer več sežnjev globoko leži več let star sneg. Prav na pred to globeljo ležeči vzpetini smo našli zadnje sledi vegetacije. Zelo varčno je rasla tam med kamenjem ena ali druga prej omenjena rastlinica. Da so drugi planinci našli vegetacijo še više od tod, si lahko razložimo le tako, da so bili tu v kasnejšem in toplejšem času. Vsa višja mesta, izvzemši najstrmejša, smo namreč našli še prekrita s snegom.

Prečili smo s snegom prekrito grapo in hiteli navzgor po snegu in grušču, da bi prišli na Mali Triglav, in kmalu dospeli do vrat Triglava. Predstavlja jih z jugozahoda proti severu navpična skalna poč, široka od pol do enega sežnja ter z obeh strani, še posebej z leve, nekaj sežnjev visoka. Zdi se, kot bi se vzhodno pobočje Malega Triglava pred stoletji malce pogreznilo in tako spodnji del ločilo od zgornjega. Ker višje naprej ni več življenja in se tukaj začenjajo nevarnosti, ki skoraj na vsakem koraku strežejo po planinčevem življenju, bi lahko ta vrata imenovali Vrata smrti.²⁸ Ko smo to ožino, kobacaje po snegu kar po vseh štirih, imeli že za seboj, smo prišli na greben Malega Triglava, a tu smo bili še precej daleč od našega vrha. Za vse prestane muke in napore se nam je oddolžil z razorožujočim razgledom. Pred sabo smo na vzhodu in severozahodu prvokrat uzrli področja Zgornje Koroške in Solnograške. Najbliže Triglavu je pod našimi nogami v grozljivi globini ležala vas Mojstrana in nedaleč stran še Dovje. Iz teh dveh vasi naj bi Triglav najbolje videli, kajti njegov severni del skupaj z južno steno doline tvori celoto, s katero se končuje Gorenjska. Iz vseh drugih smeri zakrijejo njegovi sosedje vse tri vrhove.²⁹

Na tem mestu smo opravili še poslednje meritve z barometrom, kajti nosač, ki ga je nosil, ga je kmalu zatem ponesreči strl. To je tudi kraj, kjer se

je od palice treba posloviti, kajti kmalu zatem komaj nadaljujemo celo po vseh štirih. Pot, po kateri smo hodili od Velega polja do sem, je ves čas vodila od juga na sever, od tod pa po grebenu do vrha Triglava od vzhoda na zahod.

Ko smo si odpočili, smo starega vodnika, ki je do zdaj le stežka sopihal za nami, poslali naprej in mu eden za drugim počasi sledili. Prepričani smo bili, da ne more biti napornejše in nevarnejše poti; že zdaj je bila namreč tako strma, da je njen naklon na več mestih znašal 70–80°, in vodil nas je nekaj časa nad severno steno navzgor, kjer bi en sam napačen korak planinca lahko pahnil v smrt. Na nekaterih mestih je potrebna velika previdnost, da ne bi valili skal, ki bi lahko bile za one spodaj zelo nevarne. Ni težko razumeti, da je pri sestopanju potrebno takšno previdnost celo podvojiti. Končno je pot postala udobnejša in kmalu smo bili na vrhu Malega Triglava. Od vzhoda proti zahodu je dolžina vrha znatna, medtem ko širina ne presega dveh sežnjev.

Od tod do Velikega Triglava je treba v začetku malce navzdol in takoj zatem prečiti oster greben, ki na nekaterih mestih ni niti za čevelj širok, in na obe strani zagledamo skoraj navpično pod seboj vrtoglave prepade. Prehod z Malega na Veliki Triglav je za boječje zato najnevarnejši, in kogar se rada poloti vrtoglavica, ne bo zlahka prišel čez. Tukaj izgubivši ravnotežje, so planinci že izgubili življenje. To je primeren kraj za ježo. Mi sicer nismo jahali, smo pa nekaj mest prelezli kar po vseh štirih.

In tako smo prispeli do masiva Velikega Triglava. "Kam pa zdaj naprej?" smo vsi hkrati vprašali našega starega vodnika, ko smo pred seboj zagledali navpično nakopičeno skalno steno, za nami pa strašanske globine. "Naravnost navzgor," je odgovoril in se s prstom dotaknil roba gore. Z njim na čelu smo lezli navzgor eden za drugim čez severno steno, trdno držeč se skal. Najbrž nas je ponovno proglasil za nore, ko smo svoja življenja s takimi podvigi izpostavljali nevarnostim. Mežnar je potožil: "Če bi jaz prej vedel, da bo tako, bi bil

vendar k spovedi šel." Lahko rečemo, da si nismo vsi ničesar drugega goreče želeli, kot da bi se zdravi vrnili z gore in se nikdar več vrnili. Pogum in vztrajnost sta nas vseeno srečno privedla preko najnevarnejših in najnapornejših mest in po kakih petih urah in pol naporov smo ob osmih zjutraj dospeli na vrh Triglava.

Naši pogledi so se sprehajali tja v daljavo in s tega visokega razgledišča smo pozdravljali dežele, ki smo jih videli. Pod našimi nogami sta ležali Kranjska in Koroška, naprej proti vzhodu in severovzhodu Štajerska, obdana z madžarskimi ravnici in avstrijskimi Alpami, proti severozahodu solnograško pogorje z Velikim Klekom, še naprej proti zahodu skozi oblake visoko proti nebu vzdigajoči se Ortler, najvišji vrh našega cesarstva, in še bolj zadaj zaledeneli švicarski vršaci. Od Italije smo videli le severni del do Benečije, ostalo, skupaj z Jadranskim morjem kot tudi osrednjo Kranjsko, so prekrivali oblaki. Odličen daljnogled, ki smo ga imeli s seboj, je približal in izjasnil naš razgled. Kdor bi vse to rad videl ločeno,³⁰ temu skupaj z dr. Grosom kličemo: širni ledeniki s svojimi izrastki, prizmami in skalnimi bloki, gorske verige z neštevilnimi vrhovi, mesta, reke, jezera, ravnice, doline, dežele!

Spomnili smo se Vodnikove pesmi, v kateri dobro opisuje razgled z Vršiča (Veršač, Vršač³¹), gore, ki je po svoji višini tik za Triglavom.³² Dve kitici naj navedemo za kranjskega bralca:

*Tamkej ravno Furlanijo,
Benečansko ter morje,
dol globoko Hrvatijo,
Švajza bele gor glave.*

*Bliz' je polje Korotana,
orat' vidim Štajerca,
bližnji sosed mi Ljubljana,
ziljska, tirolska majerza.*

Kolikšna naj bi bila ravnina na vrhu, nismo

mogli natanko ugotoviti, ker je bila pokrita z več kot dvema sežnjema plastovitega, kot streha oblikovanega snega. Vodnika sta povedala, da je snega tu za skedenj visoko ("de je za en cimper snega"), in stari Kos se ni spomnil, da bi kdaj tu videl toliko snega. Vršna ravnina poteka po dolžini od vzhoda proti zahodu, kjer zavije proti jugu in znaša kakih 8 sežnjev. Najvišja točka je na vzhodni strani, kjer stoji Bosijeva piramida, sestavljena iz dveh drogov in kamnitne plošče. Zaradi obilice snega smo sredino našli kak seženj višje. Omenjena kamnita plošča se končuje s steklom, pod katerim so shranjena imena obiskovalcev³³ Triglava. Brž smo jo potegnili na dan. Papir in pergament sta bila vlažna, a pisava vseeno dobro čitljiva. Zaželeno bi bilo, če bi kakšen bodoči obiskovalec prinesel s seboj steklo, opremljeno s pokrovom. V nečem takšnem bi se papir in pisava dlje časa ohranila nepoškodovana.

Imena onih, ki so bili na Triglavu od leta 1828 dalje, so naslednja:

I.

- Janez Žemva, kaplan v Srednji vasi, in Pavel Šest iz Bistrice, 18. julija 1828,
- J. Maurer, stotnik, in Franc Ebler iz ...,³⁴ prav tako 18. julija 1828,
- Anton Kos iz Jereke, 18. julija 1828,
- Matija Korošec iz Koprivnika,
- Jožef Šest iz Srednje vasi,
- Janez Arh iz Bistrice,
- Jožef Novak kot spremljevalec, iz pehotnega polka Hohenlohe,
- pod Malim Triglavom je odstopil Baumayer Vincenc, namestnik v Bistrici,
- dvorni svetnik Käserstein iz Halleja pri Lipskem (Leipzigu).³⁵

II.

- Karel Steinböck, gubernijski koncipist, in Franc Hermannsthal, komorni koncipist, 5. avgusta 1831,

- Anton Zois – Leopold Thonhauser,
- vodniki: Anton Kos, Jakob Kos, Johan Marčič,³⁶ Jakob Soklič.

III.

- Steinböck drugič 13. avgusta 1832. Takšen vzpon se je posrečil vsled vztrajnosti in uspel z nesebično podporo častivredne družine baronov Zoisov.

–

- Karl Steinböck, 13. avgusta 1832,³⁷
- Maksimiljan Grišner,
- Karl Ritter v. Gold,
- Georg Nepozitek.
- Njihovi vodniki so bili: Anton Kos, Johan Marčič, Jakob Soklič in Jakob Kos. Z nesebično podporo baronov Zoisov.

IV.

- Čisto sam Leopold Kiener, skladiščnik v rafineriji sladkorja Venier in Peroch v Ljubljani, v spremstvu Janeza Marčiča, sodarskega mojstra v Bistrici št. 47. Prvi je bil včeraj pri Savici, danes je tu, jutri pa gre na Črno prst pri Bistrici.

Triglav, 25. avgusta 1832

Le drznim se nasmiha usoda dobrohotno, a bojazljivim je za petami.

Tem imenom smo dodali tudi naša. G. kooperator je k svojemu imenu pridal opombo: Prvič in zadnjič.

–

Meritve z barometrom, ki smo se je tako veselili, na žalost nismo mogli opraviti. Termometer je v senci kazal +6 °. Ker je na nižjih gorah, na Rativcu in Blegošu, pihal močnejši veter in nas je zeblo do kosti, sta nam bila blag vetrič in znosen hlad na Triglavu kar pogodu. Oboje smo si kaj lahko razložili. Prvič, pod vrhom je vladalo popolno

zatišje in je vela le rahla sapica; drugič, že na Velem polju je bila nizka temperatura, da se nam na vrhu zato ni zdelo mrzlo. Dihanje je bilo opazno hitrejšje; utrip hitrejši, saj smo po skoraj polurnem počitku namerili 98 utripov na minuto, medtem ko smo jih v Ljubljani našteali le 70. Zaradi tega nas je bilo zelo strah. Zdelo se nam je, kot bi imeli premalo zraka za življenje. Vzrok tega pojava tiči v redkem zraku, kar je zaradi nadmorske višine 1500 sežnjev v skladu s fizikalnimi zakoni. Pogled na jasno temno modro nebo, čudovito sonce in na številne dežeje, razgrnjene pod našimi nogami, gluha tišina, ki nas slovesno obdaja; zavest, da lebdimo tako visoko nad območjem človeškega življenja; zaskrbljenost, kako se vrniti. – Vse to nam je dajalo občutek, ki si ga nismo mogli predstavljati, ki ga prej nikoli nismo občutili in ga tudi nikoli več ne bomo. Samo spomin na napore in nevarnosti, ki smo jih prestali, in na izreden zrak, ki smo ga uživali, nam bo v življenju še ostal v prijetni zavesti.

Med našim postankom na vrhu so se začeli vse naokrog zbirati oblaki in se nam zazdeli vedno bliže. "Zdaj pa le nazaj, zna kaj priti," nam je svareče zaklical stari Kos, ki je vodil tudi Bosia. Ker smo na vrhu preživeli dobre pol ure, smo ga končno le poslušali. Običajno se ljudje bolj bojijo sestopa kot vzpona, a smo kljub temu hitro in lahkotno prečili nevarna mesta. Vzrok je bil verjetno v tem, da smo že pri vzponu spoznali grozeče nevarnosti in pogum, ki smo ga za to potrebovali, ter lahko primerjali to z onim. Za sestop smo potrebovali pol manj časa in ob enajstih smo bili že pri kočah na Velem polju.

Ko smo določili še neznanе rastline ter se okrepcali s kruhom in vinom, smo se čez pol ure odpravili naprej. Prečili smo več grap med Toscem in Mišelj vrhom proti Vrtači. Takoj pod Velim poljem smo videli nekaj konj na paši. Naleteli nismo na nobeno novo rastlino, ki je že prej na Toscu ne bi videli. Kmalu smo imeli nad nami, enkrat levo, enkrat desno, navpične skalne stene. Ko smo imeli za seboj dolgo in naporno pot, smo prispeli na veliko planino Grintovca, kjer stoji več koč. Trava je bila zelo visoka. Veliko je bilo cvetočega zlatega

klobuka. Od tam smo šli navzdol v dolino Voje, ki se razteza dobro uro hoda do Stare Fužine, kamor smo prišli ob pol petih in kjer nas je gostoljubno sprejel namestnik g. Gašper Konič.

Ko smo potem primerjali obe poti, ki vodita na Velo polje iz Bohinja, smo ugotovili, da je tista preko Stare Fužine, Vrtače itd. bolj senčna in za uro krajša, hkrati pa mračnejša in enoličnejša, v nasprotju z drugo iz Srednje vasi preko Čiperja³⁸ itd., ki jo priporočamo raziskovalcem narave zaradi mnogih prehodov in raznolikosti pokrajine ter tam rastočih rastlin, pa tudi zaradi odličnih razgledov, ki jih nudi planincu. Menimo, da smo najbolje storili, ko smo se po eni poti vzpenjali, po drugi pa sestopili. Ob sedmih smo končno prišli v Srednjo vas. Čeprav smo ves čas dobro in lahko hodili, smo ta večer začutili nepopisno utrujenost in zaspanost. Samo tisti lahko to razume, ki je že stal na vrhu Triglava.

Medtem ko počivamo v župnišću v Srednji vasi, obdelajmo bohinjske planine še z geognostičnega³⁹ vidika. V pretežni meri so apnenčaste. Ugrenznina apnenčastih skladov je tako glede na ostalo pokrajino kot tudi glede na horizont zelo različna. Običajno so skladi ugreznjeni v smeri severozahod, nekateri med njimi tudi proti severu ali zahodu ali celo proti jugozahodu. Vgreznjenih proti jugovzhodu nismo našli. Kot, ki ga tvori ugreznina s horizontom, je tudi zelo različen. Okrog Triglava doseže na posameznih mestih skoraj 90 °; drugje so plasti spet skoraj vodoravne. Povprečni naklonski kot za bohinjske gore, kot smo videli, naj bi bil od 30 do 35 °. Površje golega skalovja je zaradi pogostega menjavanja vlažnosti in suše ter močnih strel zaradi pogostih neviht zelo podvrženo preperevanju in zato prekrito s številnimi večjimi in manjšimi prostimi skalami ("samicami"), katerih površina je hrapava in razjedena. Posledica takšnega preperevanja je za planinca nadležen grušč, ki se vali iz ostenj višjih golih vrhov. Na Triglavu in okrog je najti tudi plasti glin. Glina je trda, vsebuje oksidirano železo in ima zato rumenkasto rjavo ali rumenkasto rdečo barvo. Zmešana in prepletena je z apnencem. Najdemo tudi ilovico, a le poredko. V

strugi potoka Ribnica, ki teče skozi Srednjo vas, smo poleg apnenca našli še večje in manjše kose kremenca, med njimi tudi lep primerek kremenca⁴⁰, roženec, železovec, glineni skril, strjeni lojavec, serpentin, klorit. Našli smo tudi kos klorita s kristali rombaste sljude.

Večkrat smo nudili tudi zdravniško pomoč. Običajne bolezni v Bohinju in okolici so, kot je za višinska alpska področja značilno, vnetja pljuč in dihal. Razlog, da so vnetja sama po sebi ali zaradi prehoda v sušico ali jetiko tako pogosto smrtna, tiči v prepričanju, da je za vsako bolezen vino prvo in najboljšo zdravilo. Zdi se, da tukaj še vedno suvereno vlada Brownov nauk. Zatorej vsak bolnik zahteva le krepčilna zdravila in pije vino, kolikor ga lahko dobi in zmore popiti. Za nekatere bolezni je vino zares odlična pijača. To velja še posebej takrat, ko je po težki ali dolgotrajni bolezni organizem oslabiljen in bolnika niti ne boli več glava, niti ne kašlja oziroma nima drugače poškodovanih prsi. Toda toliko bolj mora vino škoditi, če ga pijemo v napačnem trenutku. Sicer pa užitek pitja vina kot zdravila v višjih predelih odsvetujemo, kajti sicer

lahko pride do vnetja organov kot najobičajnejših bolezni v prsni votlini in v vratu. Uživanje žganja je treba še toliko bolj omejiti. Čutimo dolžnost opozoriti duhovnike, ki skrbje za izobrazbo ljudstva, na zlorabo pijač in napitkov. Opazovalec mora postati pozoren, ko med ljudmi neredko sreča osemdeset- do stoletne ljudi, potem pa ugotovi, da je v soriški župniji med 1.018 ljudmi en sam moški star čez šestdeset let. V župniji Srednja vas, ki šteje 2.387 duš, ima najstarejši moški 84 let. Nesporno prispevajo k tako visoki umrljivosti tudi težka dela.

Vnetna obolenja z izpuščaji: koze, ošpice, škrlatinka, se tod često pojavljajo v epidemijah. Zaradi dviganja in nošenja težkih tovorov mnogi dobijo kilo (hernijo) ali organske napake, navadno razne pretegnitve (sklepov), bolezni srca in največkrat vnetje žil. Te ljudi je treba še posebej obžalovati, ker jim tegobe ostanejo za vse življenje. Redkejša so bolezni živčevja, med njimi je najpogostejša božjast. Krvavitve iz maternice so pogoste in večkrat tudi smrtno.

Bohinj smo 20. julija zapustili ter se preko Bleda vrnili nazaj v Ljubljano.

Za zaključek navajamo še rezultate naših meritev z barometrom in termometrom.

Točka merjenja	Dan	Ura	Barometer	Termometer	Stopinje
			Bar	°R	°C ⁴¹
<i>Ljubljana, v smeri proti Dunaju, na ravnini</i>	15. 7.	5.00	27,10.8	13,0	16,3
<i>Železniki, 1. nadstropje v Spodnjih Železnikih (Racovnik)</i>	15. 7.	12.00	27,5.1	14,5	18,1
<i>Sorica, 1. nadstropje župnišča</i>	15. 7.	21.00	26,3.2	11,0	13,8
<i>Prav tam</i>	16. 7.	7.00	26,3.0	10,7	13,4
<i>Planina, na najvišjem mestu doline</i>	16. 7.	10.00	24,11.0	9,0	11,3
<i>Bistrica, 1. nadstropje gostilne</i>	16. 7.	12.00	27,2.7	11,2	14,0
<i>Srednja vas, 1. nadstropje župnišča</i>	16. 7.	19.00	27,1.0	13,0	16,3
<i>Prav tam</i>	17. 7.	5.00	27,0	12,0	15,0
<i>Prav tam</i>	17. 7.	12.00	27,3.2	12,8	16,0
<i>Bohinjsko jezero, v čolnu</i>	17. 7.	7.00	27,3.2	12,8	16,0
<i>Savica, pri spomeniku</i>	17. 7.	10.00	26,10.0	19,0	23,8
<i>Velo polje, na zunanji steni koč</i>	18. 7.	20.30	23,8.0	7,0	8,8
<i>Prav tam</i>	19. 7.	3.00	23,8.0	3,3	4,1
<i>Mali Triglav, takoj nad Vrat</i>	19. 7.	6.30	20,11.0	4,0	5,0
<i>Triglav, na samem vrhu</i>	19. 7.	8.00	—	6,0	7,5

Dodatek:

Naj zapišem nekaj poglavitnih ugotovitev dr. Sobanove ter končno še preglednico rastlin z latinskimi in slovenskimi imeni:

1. Botaniki često spreminjajo imena rodov (po Linnéjevi klasifikaciji je latinsko ime sestavljeno iz dveh besed: prva je rod, druga je vrsta), pri čemer žal večkrat ne ohranjajo opuščenih imen, zaradi česar lahko prihaja do neljubih zmešnjav.
2. Nekaterih imenovanih rastlin ni v botaničnem sistemu poimenovanja, kar je morda avtorjeva napaka ali pa je rastlina v več kot poldrugem stoletju že izumrla. V sistemu ni niti posameznih rodov, kot npr. *Cacalia alpina*, in tudi posameznih vrst, npr. *Pedicularis incarnata* in *Pedicularis rostrata*, medtem ko je *Pedicularis verticillata* po naše vretenčasti ušivec.
3. Duhovito tudi ugotavlja, da je Tušek na Kranjskem lahko videl pač le kranjsko lilijo in ne škotske.

Preglednica:

Latinski naziv po M. Tušku (rod, vrsta)	Opomba	Slovenski naziv
<i>Achillea atrata</i>		črnikasti rman
<i>Achillea clavennae</i>		planinski pelin
<i>Aconitum variegatum</i>		pisana preobjeda
<i>Alyssum ovirense</i>	Ima Angela Piskernik, nima MFS.	Wulfenov grobeljnik (?)
<i>Anemone pratensis</i>	Travniška, ni v MFS; <i>pratensis</i> ni v sistemu.	vetrnica
<i>Anthyllis montana</i>	Ne <i>montana</i> , marveč <i>alpestris</i> .	alpski ranjak
<i>Antirrhinum alpinum</i>	<i>Linarium alpinum</i>	alpska madronščica
<i>Aquilegia vulgaris</i>		navadna orlica
<i>Arnica montana</i>		navadna arnika
<i>Atragene alpina</i>	<i>Clematis alpina</i>	alpski srobot
<i>Biscutella laevigata</i>		navadna šparnica
<i>Cacalia alpina</i>	Niti rod ni v sistemu rastlin na Slovenskem.	
<i>Campanula linifolia</i>		lanolistna zvončica
<i>Campanula Zoysii</i>		Zoisova zvončica
<i>Carex firma</i>		čvrsti šaš
<i>Chrysosplenium alternifolium</i>		premenjalnolistni vraničnik
<i>Digitalis lutea</i>	<i>Digitalis grandiflora</i>	velikocvetni naprstec
<i>Draba pyrenaica</i>	<i>corr. Petrocallis pyrenaica</i>	pirenejski kamnokras
<i>Erica vulgaris</i>		spomladanska resa
<i>Gentiana acaulis</i>		Kochov svišč
<i>Gentiana imbricata</i>	Vrste <i>imbricata</i> ni v sistemu.	svišč
<i>Gentiana pannonica</i>		panonski svišč
<i>Gentiana pumila</i>		nizki svišč
<i>Gentiana clusii</i>		Clusijev svišč
<i>Gentiana verna</i>		spomladanski svišč
<i>Geranium sylvaticum</i>		gozdna krvomočnica

<i>Geum montanum</i>		gorska sretena
<i>Globularia cordifolia</i>		srčastolistna mračica
<i>Gnaphalium leontopodium</i>	Ni v sistemu; morda samo <i>Leontopodium</i> ? (griževec) – planika?	
<i>Gypsophila muralis</i>		pozidna sadrenka
<i>Iberis rotundifolia</i>	Vrsta <i>rotundifolia</i> ne obstaja v sistemu.	okroglostni grenik
<i>Lilium martagon</i>		turška lilija ali zlati klobuk
<i>Lilium chalcedonicum</i>	<i>corr. Lilium carniolicum</i>	kranjska lilija
<i>Linum alpinum</i>		alpski lan
<i>Lunaria rediviva</i>		trpežna srebrenka
<i>Myosotis nana</i>	<i>Eritrichum nanum</i>	triglavska neboglasnica
<i>Orchis odoratissima</i>	<i>Gymnadenia odoratissima</i>	dehteči kukovičnik
<i>Papaver alpinum</i>		gorski mak
<i>Pedicularis incarnata</i>	Vrsta <i>incarnata</i> – ni v sistemu.	ušivec
<i>Pedicularis rostrata</i>	Vrsta <i>rostrata</i> – ni v sistemu.	ušivec
<i>Pedicularis verticillata</i>		vretenčasti ušivec
<i>Phyteuma hemisphaericum</i>		repuš (1. jajčasti, 2. glavičasti)
<i>Pinguicula alpina</i>		gorska mastnica
<i>Polygala amara</i>		grenka grebenuša
<i>Polygonum viviparum</i>		živorodni dresen
<i>Primula auricula</i>		avrikelj
<i>Ranunculus aconitifolius</i>		omejelistna zlatica
<i>Ranunculus montanus</i>		gorska zlatica
<i>Rhodiola rosea</i>		navadni rožni koren
<i>Rhododendron hirsutum</i>		dlakavi sleč
<i>Rhododendron chamaecystus</i>	<i>Rhodothamus chamaecystus</i>	slečnik
<i>Scrofularia chrysanthemifolia</i>		črnobina
<i>Satyrrium nigrum</i>	<i>Nigritella nigra</i>	črna murka
<i>Saxifraga crustata</i>		skorjasti kamnokreč
<i>Saxifraga rotundifolia</i>		okroglostni kamnokreč
<i>Silene acaulis</i>		brezstebelna lepica
<i>Soldanella alpina</i>		alpski zvonček
<i>Statice armeria</i>	<i>Armeria alpina</i>	alpski pečnik
<i>Thymus serpyllum</i>		materina dušica
<i>Thymus alpinus</i>	<i>Thymus alpestris</i>	planinska dušica
<i>Tordylium siifolium</i>	Ta vrsta ni v MFS; <i>siifolium</i> ni v sistemu.	cirmet
<i>Trollius europaeus</i>		navadna pogačica
<i>Valeriana montana</i>		gorska špajka
<i>Valeriana supina</i>		nizka špajka
<i>Veratrum album</i>		bela čmerika
<i>Viola biflora</i>		dvocvetna vijolica
<i>Wulfenia lutea</i>	Corr. <i>Paederota lutea</i> ; ni v sistemu; pomota avtorja.	.

Opombe

- ¹ Illyrisches Blatt, št. 46, 47, 48 in 49, letnik 1833.
- ² Menim, da to ime po nemško najbolj pišemo tako. Po kranjsko pišemo Triglav, od treh glav, iz česar sledi prevod v nemščino kot Dreikopf ali Dreihaupt, kot ga imenuje tudi naš pesnik.
- ³ Ekskurenden -na: nekdanja manjša šola, v kateri le nekajkrat tedensko poučujejo učitelji z matične šole (SSKJ, DZS Ljubljana 1994, stran 191).
- ⁴ Točneje: 6. marca 1843 za jetiko (Wester, Planinski vestnik, l. 1934).
- ⁵ Po Westerju: konceptni uradnik ilirske dohodarstvene uprave.
- ⁶ Pravzaprav gre za rudarski in fužinarski kraj Železniki.
- ⁷ 1 čevljev (stop) = 31,6 cm; pri tem bi bil Ratitovec visok 1663 m; razliko 3 m lahko z razumevanjem vzamemo na znanje.
- ⁸ Zagotovo gre tu za ožino Pod Sušo in s tem povezano legendo o jezeru. Žal M. Tušek ne omenja, kdaj so pregrado razstrelili in kako globoko naj bi bilo jezero.
- ⁹ M. Tušek navaja tu zanimivo dejstvo, ki mu pa ne gre povsem verjeti: verjetno Soričani niso hoteli pred njim govoriti v svojem jeziku, ki so ga takrat zagotovo še zelo dobro obvladali in uporabljali; ta trditev bi držala kvečjemu dandanes.
- ¹⁰⁰ Petnajst petic znaša pet renških." Ali tudi: "Naša švajne imela ohte prajs, fire bele, štiri vajs." [e največ soriških in dajnerskih izrazov lahko bralec dobi v knjigi Mire Omerzel - Terlep: Konji – naše pravljice, Didakta, Radovljica 1996.
- ¹¹ Poznali so sicer jih, le uporabljati jih niso mogli.
- ¹² Seženj ali klafter – slaba dva metra (natančneje ca. 189 cm).
- ¹³ M. Tušek navaja sicer škotsko lilijo (*Lilium chalcedonicum*), a verjetno gre, kot ugotavlja D. Sobanova, za kranjsko lilijo (*Lilium carniolicum*) – zlato jabolko.
- ¹⁴ V. Vodnik: Bohinjska Bistrica, Izbrane pesmi Valentina Vodnika, Slovenska matica, Ljubljana 1958, str. 28.
- ¹⁵ Iz Bistrice verjetno mimo cerkve sv. Marije Magdalene preko Senožeti v Srednjo vas.
- ¹⁶ Kaplan (Wester).
- ¹⁷ Če seženj meri dobrega 1,8 m, bi bila največja globina 72 m; Statistični letopis 2002 (str. 45) navaja 44,5 m.
- ¹⁸ Eno jutro = 1600 kvadratnih sežnjev (klafter) oz. približno 5.755 m²; jezero potemtakem meri dobrih 89 hektarov.
- ¹⁹ Kukanje še sredi julija ... podnebje se je v 170 letih zares spremenilo.
- ²⁰ Če so merilci pretiravali pri merjenju globine jezera, so podcenjevali višino slapu Savice, ki znaša 78 m.
- ²¹ Stopinje Reaumur (od 0 ° do 80 °) – 19 °R je slabih 24 °C.
- ²² Po Westru naj bi to leta 1934 znašalo kakih 150 dinarjev, sicer pa je to bila približno tretjina mesečnega zaslužka kovača v Železnikih ...
- ²³ Verjetno gre tu za dvoustnični v, ampak brez črke r.
- ²⁴ Še toliko bolj nepravilne se nam ob ob prej navedenih opisih zazdijo razlage Šmarne gore iz "šuma" – goščava in Storžič (Staržič) od besede star. Pri prvem imenu primerjajmo še šmarni dan, Marijino vnebovzetje (veliki šmaren), {marna nedelja, Šmarje iz St. Marein, Šmartin, St. Martin; menimo, da vseh teh poimenovanj ne smemo izpeljevati iz "šume", marveč iz 'S' mar. Izgovorjava slednjega je Staržeč in ne Staržič, verjetno torej iz besed strgati, strugati, morda tudi iz strdi (strd, med).
- ²⁵ Na zemljevidih najdemo to ime kot Belopolje, Bellpolle in Pelpole, toda nobeno teh imen ni pravilno. Pastirji izgovarjajo besedo Vevo polje ali le samo Vev pole, po govoricu tistih Gorenjcev, ki "l" izgovarjajo kot "v". Pravilen zapis imena je torej Velo polje, kot velo, uvenelo polje. Tudi ni jasno, zakaj imenujejo to polje Belo polje, ker je med sivimi in belimi vršaci prav ta kraj siv. Op. prev.: Morda se moti tudi dr. Tušek? Morda bi pridevnik "velo" lahko izpeljali iz "veliko"?
- ²⁶ Stot v tem primeru ni imel 100 kg, marveč le 56; glej F. Blaznik: Škofja Loka in loško gospostvo.
- ²⁷ Kjer je danes kočja Planika.
- ²⁸ Wester: "Smrtna vrata".
- ²⁹ Če na Soriški planini ne bi bilo slabo vreme, bi M. Tušek seveda govoril precej drugače.
- ³⁰ Vsako reč posebej.
- ³¹ V. Vodnik: Vršac, ibid., str. 26.
- ³² Verjetno gre tu za Škrlatico (2740 m), takrat imenovano Dnina, kot sem lahko razbral iz publikacije Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787, SAZU 1998.

- ³⁵ Prvopristopniki: 4 pogumni možje leta 1778 – Luka Korošec, Matevž Kos, Štefan Rožič, Lovrenc Zilomitzer.
- ³⁴ V besedilu je čez to besedilo packa.
- ³⁵ Vodniki te odprave zagotavljajo, da se je g. dvorni svetnik prav tako kot g. Baumayer obrnil pod Malim Triglavom; njegov pes je menda prišel na vrh Triglava.
- ³⁶ Priimek Marčič je ostal naprednim Železnikarjem, rojakom dr. Tuška, v precej neprijetnem spominu, kajti po javni sokolski telovadbi leta 1908 na placu je navdušeni župnik Korbič dal telovadecem svoje vino, zaradi česar je pri duhovni gosposki prišel v nemilost ter so ga še isto leto zamenjali s klerikalnim župnikom Marčičem iz Bohinja, kar vse se je zgodilo na pobudo dr. Janeza Ev. Kreka.
- ³⁷ Očitno gre za isto osebo.
- ³⁸ Alimorda Čiperij (od Čiperje).
- ³⁹ Geognostičen – iz: geognozija, geologija, zemljeznanstvo, nauk o sestavi Zemlje, zlasti o sestavi zemeljske skorje (zastarelo – SSKJ).
- ⁴⁰ Navaja neznano besedo Spurenquarz.
- ⁴¹ Tuškovemu merjenju sem dodal še stolpec meritev v °C (preračunano iz °R).

Srčastolistna
mračnica

Gorska mastnica

Alpski ranjak

Navadna arnika

Dvocvetna vijolica

Gorska zlatica

Nizki svišč

Dlakavi sleč

Brezstebelna lepnica